

TALABALARDA ZAMONAVIY TIL MUHITINI KUZATISH, TIL BIRLIKLARINI AMALIY MISOLLAR ASOSIDATAHLIL QILISH, ORFOGRAFIK ME‘YORLARGA MUNOSABAT BILDIRISH HAMDA MEDIAASAVODXONLIK KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH.

Karimboyeva Maftuna Davronbek qizi

Tursunova Gullola G‘iyos qizi

Zokirova Elshoda Asqar qizi

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti O‘zbek tili adabiyoti yo‘nalishi
kechki 25/3 guruh talabalari*

Ilmiy rahbar: Turg‘unpo‘latov Diyorbek Ro‘zmamat o‘g‘li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti O‘zbek tilshunosligi kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya:

Mazkur maqolada talabalar orasida zamonaviy til muhitini kuzatish, til birliklarini amaliy misollar asosida tahlil qilish, orfografik me‘yorlarga ongli munosabatni shakllantirish hamda mediasavodxonlik ko‘nikmalarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, raqamli muhit va ommaviy axborot vositalarining tilga ta‘siri, yoshlarning nutq madaniyatida yuz berayotgan o‘zgarishlar va ularni tahlil qilishning pedagogik ahamiyati ko‘rib chiqilgan. Maqolada nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg‘unlashtirish orqali talabalar til kompetensiyasini rivojlantirish yo‘llari asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: *zamonaviy til muhiti, til birliklari, amaliy tahlil, orfografik me‘yorlar, nutq madaniyati, mediasavodxonlik, raqamli kommunikatsiya, internet diskursi, til kompetensiyasi, tanqidiy fikrlash.*

Аннотация:

В данной статье рассматриваются вопросы наблюдения за современной языковой средой среди учащихся, анализа языковых единиц на основе практических примеров, формирования осознанного отношения к орфографическим нормам и развития навыков медиаграмотности. Также исследуется влияние цифровой среды и средств массовой информации на язык, изменения в речевой культуре молодежи и педагогическое значение их анализа. В статье обосновываются пути развития языковой компетенции учащихся путем сочетания теоретических знаний с практикой.

Ключевые слова: *современная языковая среда, языковые единицы, практический анализ, орфографические нормы, речевая культура, медиаграмотность, цифровая коммуникация, интернет-дискурс, языковая компетенция, критическое мышление.*

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va globallashtirish sharoitida talabalarda keng qamrovli lingvistik va media kompetensiyalarini rivojlantirish muammosi ayniqsa dolzarbdir. Zamonaviy til muhiti dinamik, o‘zgaruvchan va ommaviy axborot vositalari va onlayn muloqotning kuchli ta’siriga ega. Shuning uchun ta’lim tizimi nafaqat til haqida nazariy bilim berish, balki talabalarning lingvistik jarayonlarni kuzatish, real hayotdagi nutqdagi lingvistik birliklarni tahlil qilish, orfografik normalarga ongli munosabatni rivojlantirish va media savodxonligini 21-asrning asosiy kompetensiyasi sifatida rivojlantirish kabi vazifalarga duch kelmoqda.

Zamonaviy til muhitini kuzatish til ta’limining muhim elementi hisoblanadi, chunki u talabalarga tilni tirik, rivojlanayotgan tizim sifatida tushunish imkonini beradi¹²⁴. Til muhiti turli xil muloqot shakllarini o‘z ichiga oladi: og‘zaki va yozma nutq, media matnlari, onlayn munozara, ijtimoiy tarmoqlar, reklama xabarlar va kundalik suhbat. Talabalar har kuni juda ko‘p sonli matnlar bilan o‘zaro aloqada bo‘lishadi, lekin ko‘pincha ularni tilning tuzilishi, normalari va xususiyatlarini hisobga olmagan holda passiv ravishda idrok etadilar. Kuzatish ko‘nikmalarini rivojlantirish talabdan proaktiv yondashuvni talab qiladi: lingvistik hodisalarni qayd etish, nutq vaziyatlarini tahlil qilish, normalardan chetga chiqishlarni aniqlash va lingvistik o‘zgarishlarning sabablarini tushunish qobiliyati. Bunday ishlar lingvistik ongni rivojlantiradi, ufqlarni kengaytiradi va lingvistik voqelikka tanqidiy munosabatni rivojlantiradi¹²⁵.

Amaliy misollarga asoslangan lingvistik birliklarni tahlil qilish o‘rganishda alohida rol o‘ynaydi. Lug‘at, morfologiya, sintaksis va stilistika bo‘yicha nazariy bilimlar faqat talabalar ularni muayyan matnlarni tahlil qilishda qo‘lga olgandagina haqiqiy qiymatga ega bo‘ladi. Bugungi sharoitda ommaviy axborot vositalari muhitidan olingan materiallarga alohida e’tibor qaratish kerak: ijtimoiy tarmoqlardagi postlar, sharhlar, bloglar, yangiliklar maqolalari va reklamalar. Aynan shunday matnlarda lingvistik o‘zgarish jarayonlari, jumladan, qarz olish, jaranglardan foydalanish, qisqartirishlar va uslublarni aralashtirish eng aniq ko‘rinadi. Bunday misollarni tahlil qilish talabalarga tilning real hayotdagi muloqotda qanday ishlashini tushunish, uning rivojlanish naqshlarini aniqlash va standart va nostandart nutqni farqlashni o‘rganish imkonini beradi. Amaliyotga yo‘naltirilgan yondashuv materialni chuqurroq tushunishga va tahliliy ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Xuddi shunday muhim jihat ham talabalarning imlo normalariga ongli munosabatini rivojlantirishdir. Imlo - bu yozma tilning izchilligini ta’minlaydigan va shaxsning umumiy madaniyatining muhim ko‘rsatkichi bo‘lgan qoidalar tizimi. Biroq, raqamli muloqot

¹²⁴ Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.

¹²⁵ Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022.

sharoitida imlo normalarini soddalashtirish va e'tiborsiz qoldirish tendentsiyasi mavjud¹²⁶. Onlayn muloqot ko'pincha qisqartirishlardan foydalanishni o'z ichiga oladi va imlo va tinish belgilaridagi xatolar ko'pincha maqbul yoki hatto stilistik jihatdan oqlangan deb qabul qilinadi. Bunday vaziyatda o'qituvchining vazifasi talabalarda savodli nutqning ahamiyatini tushunishni va kommunikativ vaziyatga qarab lingvistik vositalarni ongli ravishda tanlash qobiliyatini rivojlantirishdir. Samarali usullarga xatolari bo'lgan haqiqiy matnlarni tahlil qilish, yozma ishlarni tahrirlash va korrekturalash, to'g'ri va noto'g'ri versiyalarni taqqoslash kiradi. Bunday mashg'ulotlar talabalarga nafaqat qoidalarni yodlashga, balki ularning amaliy ahamiyatini tushunishga ham yordam beradi¹²⁷.

Zamonaviy ta'lim paradigmasining muhim tarkibiy qismi media savodxonligini rivojlantirishdir. Axborot jamiyatida talabalar doimo har doim ham ishonchli va ob'ektiv bo'lmagan juda katta axborot oqimiga duch kelishadi. Media savodxonligi axborotni tanqidiy idrok etish, manbalarni tahlil qilish, manipulyativ strategiyalarni aniqlash va o'z media kontentini yaratish qobiliyatini nazarda tutadi¹²⁸. Bu yerda til ayniqsa muhim rol o'ynaydi, chunki aynan til orqali ma'nolar yetkaziladi, jamoatchilik fikri shakllanadi va auditoriyaga ta'sir ko'rsatiladi. Talabalar ommaviy axborot vositalari tilini tahlil qila olishlari, yashirin ma'nolarni aniqlay olishlari, axborotning ishonchliligini baholay olishlari va ommaviy axborot vositalari matnlarining inson ongiga ta'sirini tushunishlari kerak¹²⁹. Bu sohadagi amaliy ishlar yangiliklar materiallarini tahlil qilish, soxta ma'lumotlarni aniqlash, turli manbalarni taqqoslash va til normalari va auditoriya talablarini hisobga olgan holda o'zlarining matnlarini yaratishni o'z ichiga olishi mumkin.

Shunday qilib, talabalarda zamonaviy til muhitini kuzatish, til birliklarini tahlil qilish va orfografik normalar va media savodxonligini ongli ravishda tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish tizimli yondashuvni talab qiladigan murakkab pedagogik vazifadir. Bu vazifa talabalarining lingvistik o'ziga xosligini rivojlantirishga, tanqidiy fikrlashni shakllantirishga, og'zaki savodxonlikni oshirishga va zamonaviy axborot jamiyatida samarali professional ishga tayyorgarlik ko'rishga hissa qo'shadi. Amaliyotga yo'naltirilgan o'qitish usullarini kiritish, real til muhitidan materiallardan foydalanish va media kompetentsiyalarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish til ta'limi sifatini oshirishga va uni zamon talablariga moslashtirishga yordam beradi.

¹²⁶ O'zbek tilining imlo qoidalari. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori asosida, 2019.

¹²⁷ Yo'ldoshev B., Qodirov O. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.

¹²⁸ To'xtasinov N. Tilshunoslik asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018

¹²⁹ Mahmudov N. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. – Toshkent: Fan, 2010.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022.
3. O‘zbek tilining imlo qoidalari. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori asosida, 2019.
4. Mahmudov N. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi. – Toshkent: Fan, 2010.
5. Yo‘ldoshev B., Qodirov O. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
6. To‘xtasinov N. Tilshunoslik asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018